

EP4A

Get involved in EP4A:
European Partnerships for Apprenticeships

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Project no. 572663-EPP-1-2016-1-HR-EPPKA3-SUP-APPREN

Agreement no. 2016-2017 /001-001-572663-EPP-1-2016-1-HR-EPPKA3-SUP-APPREN

Erasmus+ Key Action 3

GET INVOLVED IN EP4A: EUROPEAN PARTNERSHIPS FOR APPRENTICESHIPS

Izveštaj o državi – Srbija

WP number:	1
Document type:	Izveštaj
Deliverable number:	1.1.4.
Dissemination level:	IN
Editor:	Ivana Markovic i Zorica Lesevic
Document state:	Final
Document version:	1
Contributing partners:	P4
Number of pages:	10
Date:	20 Mart 2017

RINOVA
Innovate, create & regenerate

Obezbeđivanje kvalifikovanih kadrova za privredu jedan je od ključnih izazova u Srbiji (i van nje). Tu na scenu stupa sistem strucnog obrazovanja i on može doprineti ekonomskom razvoju i prosperitetu.

Sistem srednjeg strucnog obrazovanja međutim nije samo funkcionalna mera za ostvarivanje ekonomskih ciljeva. Sistem srednjeg strucnog obrazovanja ima i potencijal za prelaz iz škole u svet rada i nudi mladima perspektivu za planiranje karijere i na taj nacin nalaženje njihove uloge u društvu.

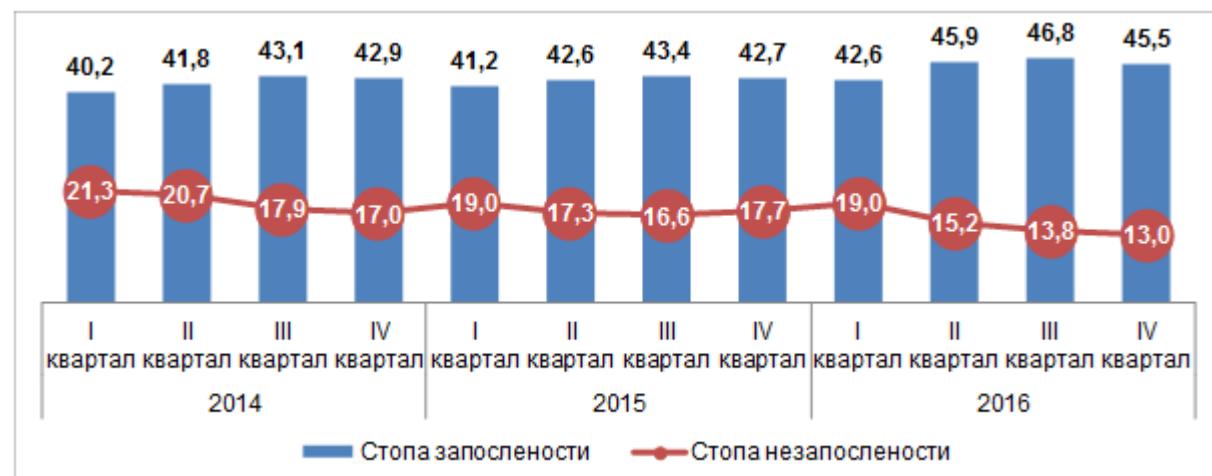
Tržište rada u 2016. godini

U 2016. godini broj formalno zaposlenih lica je iznosio 2.160.700, dok broj neformalno zaposlenih lica iznosi 570.700, od kojih je 2/3 lica (374.900) angažovano u poljoprivredi.

Rezultat ovakvog kretanja zaposlenosti i nezaposlenosti je, s jedne strane, rekordno niska stopa nezaposlenosti (13,0%), a s druge strane, povećanje kontigenta neaktivnog stanovništva (za 114.000), kojem pored penzionera, đaka i studenata pripadaju i neaktivna lica koja žele i u mogućnosti su da počnu da rade iako ne traže posao aktivno .

Udeo mladih koji niti rade niti su u bilo kakvom sistemu obrazovanja u ukupnoj populaciji mladih između 15 i 24 godine starosti iznosi 16,5%. Kod populacije od 15 do 29 godina starosti taj ideo iznosi 21,4%, što znači da više od petine mladih tog uzrasta predstavlja neiskorišćeni resurs, i sa aspekta rada i sa aspekta obrazovanja.

Grafikon 1. Kretanje stope zaposlenosti/nezaposlenosti stanovništva starosti 15 i više god., 2014–2016. (%)

Стопа активности за становништво старости 15 i više godina iznosi 52,3%, pri čemu je stopa aktivnosti kod muškaraca 60,7%, a kod žena 44,5%.

Стопа запослености за становништво старости 15 i više godina iznosi 45,5%, pri čemu je stopa запослености код muškaraca 52,8%, a код žena 38,7%.

Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 20,9%, pri čemu dve trećine neformalnog sektora čini zaposlenost u poljoprivrednim delatnostima.

Stopa nezaposlenosti za stanovništvo starosti 15 i više godina iznosi 13,0%, i to 13,0% za muško i 13,1% za žensko stanovništvo

Tabela 1. Osnovni pokazatelji kretanja na tržištu rada, 2015–2016.

	2015				2016			
	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal
(%)								
Stopa aktivnosti	50,8	51,5	52,0	51,9	52,6	54,1	54,3	52,3
Stopa zaposlenosti	41,2	42,6	43,4	42,7	42,6	45,9	46,8	45,5
Stopa nezaposlenosti	19,0	17,3	16,6	17,7	19,0	15,2	13,8	13,0
Stopa neaktivnosti	49,2	48,5	48,0	48,1	47,4	45,9	45,7	47,7
Stopa neformalne zaposlenosti	19,7	19,7	21,5	20,4	20,3	22,7	24,1	20,9

Ukupan broj nezaposlenih na kraju 2016.godine u Republici Srbiji je iznosio 700.762 lica.

Struktura nezaposlenih lica u 2016.godini porema stepenu stručne spreme

Stepen stručne spreme	Nivo obrazovanja	Broj nezaposlenih lica	Udeo %
I	Osnovno obrazovanje	197.844	28,23
II	Polukvalifikovani radnik	24.741	3,53
III	Kvalifikovani radnik	162.376	23,17
IV	Srednje obrazovanje (4 razreda)	206.735	29,49
V	Visoko kvalifikovani radnik	5.467	0,78
VI	Više obrazovanje	38.418	5,48
VII	Visoko obrazovanje	65.181	9,32
UKUPNO NEZAPOSLENIH		700.762	100%

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje RS

Na teritoriji Regionalne privredne komore Moravičkog i Raškog upravnog okruga na kraju 2016.godine bilo je 64.832 nezaposlena lica, od toga u Moravičkom okrugu 18.645 a u Raškom okrugu 46.187 nezaposlenih lica.

Prema stepenu stručne spreme najviše je lica sa četvrtim stepenom (32,4%), odmah zatim su lica sa trećim stepenom (26,3%). Visok je procenat lica bez stručne spreme (prvi i drugi stepen) i iznosi 24,2%. Nezaposleni sa šestim i sedmim stepenom stučne spreme čine 15,8%.

Što se tiče zapošljavanja prema području rada u 2016.godini, najveće zapošljavanje bilo je u prerađivačkoj industriji 17,6%, trgovini 14,9% i administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima 8,6%.

1.1. Privredni sektor

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za Statistiku Republike Srbije ukupan broj zaposlenih u decembru 2016.godine je iznosio 2.027.000 lica, od toga u pravnim licima (privredna društva, preduzeća, zadruge, ustanove i druge organizacije), lica koja samostalno obavljaju delatnost, preduzetnici i zaposleni kod njih, je bilo 1.939.000 lica i 88.000 registrovanih individualnih poljoprivrednika.

Najveći broj zaposlenih je u pravnim licima 95,7% od čega je u privrednim društvima (d.o.o.) zaposleno 79,3% u preduzetničkim radnjama 16,4% , dok je u poljoprivrednim gazdinstvima zapošljeno 4,3% od ukupnog broja zaposlenih.

Zaposleni u Srbiji	ukupno	udeo
Zaposleni u privrednim društvima	1 607 000	79.3%
Preduzetnici	332 000	16.4%
Individualni poljoprivrednici	88 000	4.3%
Ukupno zaposleni	2 027 000	100%

Izvor: Republički zavod za Statistiku RS

U privrednom sektoru , posmatrajući po delatnostima, najveći broj zaposlenih je u sektoru prerađivačke industrije 21%, zatim u sektoru usluga 18,4 %, u trgovini 17% i saobraćaju 5,8%.

1.4. Sistem stručnog obrazovanja i obuke

Obrazovanje u Srbiji je nacionalna nadležnost. Glavni akteri u ovoj oblasti politike su Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR), koji upravlja sistemom obrazovanja, Nacionalnim savetom za obrazovanje i Savetom za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, koji su najviša tela na području razvoj obrazovanja i osiguranja kvaliteta. Što se tiče osnovnih problema obrazovnog sistema, Svetska banka (2015a) ukazuje na neefikasnost javne potrošnje i na kvalitet uspešnosti učenika, koji je ispod proseka kada se upoređuje sa prosekom na međunarodnom nivou.

Još jedan izazov odnosi se na neusklađenost veština između obrazovnog sistema i tržišta rada. To

znači da obrazovni sistem ima poteškoća u merenju potreba tržišta rada, kao što je slučaj i u drugim zemljama u tranziciji.

Od početka tranzicionog perioda započete su različite obrazovne inicijative. U 2012. godini usvojena je Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine. Strategija prepoznaje obrazovni sistem kao glavni faktor za dalji razvoj zemlje u odnosu na starosnu populaciju, regionalne disparitete i visoku nezaposlenost.

Nakon završenog osnovnog obrazovanja, učenici mogu ići u srednje stručne škole. Srednje stručne škole traju 3 ili 4 godine. One nude obrazovanje u 15 različitih oblasti - na primer, ekonomija, pravo i administracija ili elektrotehnika ili hemija. Većina škola (ukupno oko 350) su javne i besplatne, ali postoje i privatne škole. Opšti cilj stručnih srednjih škola je da pripremi učenike za ulazak na tržište rada u odgovarajućoj oblasti. Četvorogodišnji programi omogućavaju dodatni pristup visokom obrazovanju.

MPNTR i Zavod za unapređivanje obrazovanja (ZZUZ) su odgovorni za izdavanje nastavnih planova i programa, kao što je slučaj sa osnovnim obrazovanjem i srednjim obrazovanjem. Nastavni planovi su nacionalno standardizovani i variraju od oblasti do oblasti. Prema Zakonu o osnovama obrazovnog sistema, praktično učenje treba da čini znatan broj programa stručnog obrazovanja. U stvarnosti, međutim, programi stručnog obrazovanja u Srbiji su praktično školski, pošto zakon ne navodi kako bi trebalo primeniti praktično učenje. Učenje zasnovano na radu, u saradnji sa kompanijama, postoji u vrlo maloj meri.

Ako učenici polože završni ispit (nakon 3 godine) ili maturski ispit (nakon 4 godine), dobijaju sertifikat srednje škole - diplomu.

2. Stručna praksa u Srbiji

2.2. Zakonodavni okvir srednjeg stručnog obrazovanja

Srednje stručno obrazovanje u Srbiji trenutno je regulisano Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, broj 55/2013) i Zakonom o srednjoj školi („Službeni glasnik RS“, br. 50/92, 53/93 – dr. zakon, 67/93 – dr. zakon, 48/94 – dr. zakon, 24/96, 23/02, 25/02 – ispravka, 62/03 – dr. zakon, 64/03 – dr. zakon, 101/05 – dr. zakon i 72/09).

Srednjim obrazovanjem i vaspitanjem stiču se znanja i razvijaju sposobnosti za rad i dalje obrazovanje. U statistici obrazovanja redovnom srednjom školom smatra se ustanova za obavljanje delatnosti u oblasti srednjeg obrazovanja i vaspitanja. Obrazovno-vaspitnu delatnost škola obavlja ostvarivanjem nastavnog plana i programa.

Srednja škola može biti osnovana kao gimnazija (opšta i specijalizovana), kao umetnička, kao stručna škola ili kao mešovita škola (gimnazija i stručna ili umetnička škola). Stručne škole su: građevinska, mašinska, poljoprivredna, šumarska, medicinska, ekonomска, ugostiteljska, trgovinska, saobraćajna i dr.

U Srbiji srednje stručne škole upisuje 75 % učenika, škole opšteg obrazovanja (gimnazije) 23 % i umetničke škole 2%. U srednje stručne škole upisuje se 14,5 % učenika u ekonomsku školu, 9,8 % u elektrotehničku školu, 9,5 % učenika u medicinsku školu, 9,0 % upisuje mašinske srednje stručne škole a 8,5 % učenika se odlučuje za trgovinu, ugostiteljstvo i turizam.

Praktičnu nastavu i profesionalnu praksu, u skladu sa Članom 30. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, škola može da ostvaruje u saradnji sa privrednim društvom, ustanovom, drugom organizacijom ili drugim pravnim licem. Vreme, način i uslovi za ostvarivanje praktične nastave i profesionalne prakse utvrđuju se ugovorom.

Pre 1990/91. školske godine učenici u srednjim školama upisivali su određenu struku. Počev od školske 1990/91. godine, srednje obrazovanje realizuje se po područjima rada, a u okviru njih po odgovarajućim obrazovnim profilima.

Istraživanja pokazuju da poslodavci znatno češće organizuju obuke da bi pokrili nedostatke u toku školovanja mlađih, nego što sprovode obuke za usavršavanje.

Jedno takvo istraživanje pokazalo je da su od 2001. do 2012. godine privredu nedostaci obrazovnog sistema koštali skoro 3,5 mlrd. evra

2.2. Struktura upravljanja

Vlada Republike Srbije ima nadležnost da reguliše sistem VET na (gornjem) nivou srednjeg obrazovanja.

Osnovni statut za sistem stručnog obrazovanja i vaspitanja je Zakon o osnivanju obrazovnog sistema (dalje nazvan Zakon o obrazovanju) i Zakon o srednjem obrazovanju. Zakon o obrazovanju ne reguliše isključivo sistem stručnog obrazovanja, već sadrži propise o predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju i stoga reguliše sistem stručnog obrazovanja kao deo srednjeg obrazovanja. Zakon o srednjem obrazovanju, koji stupa na snagu u 2013. godini, reguliše organizaciju sistema stručnog obrazovanja, uključujući nastavu i organizaciju uključenih aktera, institucija, itd. Uopšteno, stručno obrazovanje obavljaju stručne škole. Zakon ne reguliše obuku u preduzećima, već stvara mogućnosti za obuku zasnovanu na radu.

Za praćenje, omogućavanje razvoja i poboljšanje kvaliteta obrazovnog sistema, Zakon o obrazovanju ustavlja Nacionalni savet za obrazovanje (NSO), Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih (SSOOO) i Zavod za unapređenje obrazovanja.

2.3. Sadržaj obuke i ishodi učenja

MPNTR i Zavod za unapređenje znanja su odgovorni za izdavanje nastavnih planova i programa, kao što je slučaj sa osnovnim obrazovanjem i srednjim obrazovanjem. Nastavni planovi su nacionalno standardizovani i variraju od oblasti do oblasti. Deo svakog nastavnog plana i programa je saglasan sa nastavnim programima opcijeg srednjeg obrazovanja i shodno tome posvećen je opštim temama, kao što su maternji jezik, matematika, strani jezici, itd. Ovaj opšti deo iznosi 35% nastavnih planova i programa u slučaju trogodišnjih škola i 45% u slučaju četvorogodišnjih škola. Stručni predmeti, koji se razlikuju od odgovarajućeg područja i koji imaju praktičnu nastavu, čine ostatak.

Prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja, praktično učenje treba da čini znatan broj programa stručnog obrazovanja. U stvarnosti, međutim, programi stručnog obrazovanja u Srbiji su praktično školski, pošto zakon ne navodi kako bi trebalo primeniti praktično učenje. Učenje zasnovano na radu, u saradnji sa kompanijama, postoji u vrlo maloj meri.

2.5. Cooperation among learning venues

Iako je praksa deo kurikuluma u većini "tradicionalnih" obrazovnih profila u srednjem stručnom obrazovanju, opšti je utisak da način na koji se ona izvodi nije adekvatan odnosno da ne dovodi do željenih rezultata u smislu usvajanja veština i razvoja kompetencija kod učenika.

Privredna komora Srbije pokrenula je inicijativu za uvođenje modela dualnog obrazovanja u obrazovni sistem Srbije, kako bi školovanje kadrova odgovaralo potrebama privrede i da bi se smanjila nezaposlenost mladih. Ovaj vid obrazovanja primenjuje se u većem broju evropskih zemalja, ali su najpoznatiji i najuspešniji modeli Austrije, Nemačke i Švajcarske.

U modelu dualnog obrazovanja od presudne važnosti je uključenost predstavnika privrede u ceo proces implementacije modela, počev od identifikovanja potreba za određenim obrazovnim profilom, preko modernizacije nastavnih planova i programa i realizacije prakse u kompanijama, do učešća u komisijama za završni ispit i sertifikaciju praktičnih veština

2.6. Učešće I podrška preduzeća

ŠTA JE DUALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI?

Dualno obrazovanje je učenje na radnom mestu u kompaniji i u srednjoj stručnoj školi. Učenici su u posebnom obrazovno-radnom odnosu sa poslodavcem i za to primaju određenu naknadu. Od kompanija se očekuje da imenuju instruktore koji će biti licencirani za rad sa učenicima.

Pored kompanija, partneri škola su i lokalne samouprave koje, u skladu sa svojim mogućnostima, mogu pružiti određeni vid podrške učenicima: finansiranje prevoza, toplog obraka, smeštaja, osiguranja, nabavke školskih udžbenika i sl.

DUALNO OBRAZOVANjE u Srbiji se u početnoj fazi sprovodi na sledeći način (sve dole navedeno biće regulisano Zakonom o dualnom obrazovanju i obučavanju)

- Dualno obrazovanje predstavlja deo jedinstvenog sistema srednjeg stručnog formalnog obrazovanja.
- Uvodi se isključivo na zahtev privrede odnosno u gradovima/opštinama gde preduzeća iskažu potrebu i mogućnost za prijem učenika na praktičnu nastavu po dualnom modelu, jer imaju namjeru da ih zaposle nakon završetka školovanja (naravno ukoliko učenici budu hteli da se zaposle u tim preduzećima).
- Primjenjuje se prvenstveno na trogodišnje profile i u manjem obimu na četvorogodišnje
  - trogodišnji profili čine 19% sistema srednjeg obrazovanja (81% čine gimnazije, tehničarski i umetnički četvorogodišnji profili).
- Nastavnim planom i programom je predviđen obuhvat:
  - u trogodišnjim profilima - do 35% opšteg obrazovanja, 65%stručnog obrazovanja od

- kojih je 32,5% praktična nastava u preduzećima
  - u četvorogodišnjim profilima - do 45% opšteg obrazovanja, 55% stručnog obrazovanja od kojih je 27,5% praktična nastava u preduzećima.
- Praktična nastava u preduzeću se realizuje:
  - za trogodišnje profile - (moguće) u prvom razredu 1 dan nedeljno, u sledeća 2 dva razreda se realizuje po 2 dana nedeljno
  - za četvorogodišnje profile – u drugom razredu 1 dan nedeljno, u sledeća 2 dva razreda se realizuje po 2 dana nedeljno.
- Mesta za realizaciju praktične nastave (preduzeća) se obezbeđuju unapred – u zavisnosti od obrazovnog profilai u skladu sa dogovorom sa preduzećima, obučavanje može da se vrši u prvom razredu u školskoj radionici, a u sledeća dva odnosno tri razreda u kompaniji, ili sva tri, odnosno četiri razreda u kompaniji.
- Privredna komora Srbije (PKS) definiše i proverava uslove u preduzećima za mogućnost prijema učenika na praktičnu nastavu, pre početka obučavanja učenika, i prati ispunjenost uslova nakon početka obučavanja.
- Pre početka realizacije praktične nastave, preduzeće je u obavezi da obezbedi potreban broj licenciranih instruktora/mentora.
  - Instruktor/mentor je u obavezi da prođe pedagoško-didaktičku obuku kako bi mogao da obučava učenike u preduzeću i da položi ispit odnosno stekne licencu za instruktora.
  - Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja razvija programa obuke i ispita za instruktora/mentora, a PKS učestvuje u razvoju istih.
  - PKS organizuje odnosno obezbeđuje mesto realizacije obuke za instruktore/mentore.
  - PKS sprovodi ispit, izdaje licencu i vodi registar licenci instruktora/mentora.
- Pre početka realizacije praktične nastave, zaključuju se dve vrste ugovora o izvođenju praktične nastave u preduzeću – ugovor izmedju preduzeća i škole i ugovor između preduzeća i učenika. PKS posreduje u zaključivanju ugovora i vodi registar svih ugovora.
- Škola (nastavnik praktične nastave) prati, u saradnji sa instruktorem/mentorom iz preduzeća, realizaciju dela nastavnog plana i programa odnosno realizaciju predmeta praktična nastava.
- Učenici su, za realizaciju praktične nastave u preduzeću, obezbeđeni materijalno (zaština oprema i sredstva, ishrana, prevoz, osiguranje) i finansijski od strane preduzeća. Najmanja visina naknade za učenike će biti definisana Zakonom, a nalazi se i u ugovoru između preduzeća i učenika.

Nakon završenog dualnog obrazovanja omogućena je prohodnost na više obrazovanje. Prema Zakonu o visokom obrazovanju, visoko-strukovne škole imaju pravo svojim internim aktom da propišu mogućnost prijema učenika posle trogodišnjeg stručnog obrazovanja, što znači da učenici posle završenog dualnog obrazovanja mogu da nastave školovanje.

2.7. Zahtevi i podrška nastavnicima i instrukturima u preduzeću

U okviru Privredne komore Srbije, Centra za stručno usavršavanje nastavnog osoblja reguliše obrazovanje nastavnika (instruktora). Od instruktora srednjeg stručnog obrazovanja se traži magistarski program sa univerziteta. Posle jedne godine nastave, instruktori moraju položiti

licencirani ispit kako bi nastavili nastavu. Nakon toga, od instruktora se zahteva da koriste određenu količinu svog radnog vremena za profesionalni razvoj.

2.8. Finansiranje i mehanizmi za podelu troškova

Aktivno učešće privrede u modelu dualnog obrazovanja znači da je kompanija spremna da pruži sledeće:

- mesta za učeničku praksu u kompaniji - zbog ekonomске krize i teških uslova u kojima posluju kompanije, broj učenika koji će biti prihvaćeni od strane kompanije neće biti ključni, ali cilj je da učenicima pruži najbolju praktičnu obuku ;
- finansijska podrška učenicima u praksi ili u smislu simboličke finansijske kompenzacije ili u smislu drugih oblika podrške, kao što su hrana, prevoz, smeštaj, stipendije i slično; iznos novčane naknade i drugi oblici podrške učenicima reguliše se ugovorom zaključenim između učenika / roditelja i poslodavca; takav ugovor će precizirati i druga pitanja: period i trajanje obuke, obaveze i prava učenika i preduzeća, uslove za raskid ugovora itd.
- radnici u preduzeću koji bi postali instruktori / mentori studentima nakon što su prošli odgovarajuće obuke,
- doniranje određene opreme u svrhu opremanja školskih radionica nije obavezno.

2.9. Garancija kvaliteta

Što se tiče sistema srednjeg stručnog obrazovanja, MPNTR ima sledeće odgovornosti: istraživanje, planiranje, inspekciju i razvoj srednjeg obrazovanja; učešće u razvoju, opremi i održavanju objekata; stručnu ocenu i inspekciju nadogradnje veština u obrazovnim ustanovama. Pored toga, MPNTR akredituje institucije i programe srednjeg stručnog obrazovanja, kako to preciziraju Zakon o osnovama sistema obrazovanja i Zakon o srednjem obrazovanju.

Institut za kvalitet i evaluaciju obrazovanja zadužen je za uspostavljanje obrazovnih standarda i procenu učinka škola.

2.10. Uslovi rada i učenje učenika

Prema predstojećem Zakonu o dvojnem obrazovanju, učenici (pripravnici) mogu biti u preduzeću tokom cele školske godine, od 8.00 do 20.00h, koji rade najviše 8 sati dnevno, tj. najviše 35 sati nedeljno. Uslovi za rad / učenje su isti kao kod zaposlenih u preduzeću, što podrazumeva sve neophodne sigurnosne i zdrave standarde propisane zakonima.

2.11. Otpornost na uslove tržišta rada

U ovom trenutku Republika Srbija nema postupak praćenja usklađivanja programa stručnog obrazovanja, uključujući i pripravnički program, sa potrebama tržišta rada, ali očekivanja uvođenja dualnog obrazovanja na osnovu navedenog Zakona treba da idu u tom pravcu - usklađivanje obrazovanja sa ekonomijom tj. potrebama tržišta rada.

3. Zaključci i preporuke

3.1. Glavna uska grla i izazovi

Prepreke za uključivanje većeg broja privrednih subjekata u dualno obrazovanje su sledeće:

- neinformisanost učenika
- neinformisanost poslodavaca
- Mali broj preduzeća koji mogu da se uključe u proces implementacije dualnog obrazovanja (manjak posla)
- ogromna odgovornost poslodavaca koju preuzimaju na sebe
- podcenjivanje rada
- nedostatak podsticaja za sve poslodavce koji učestvuju u dualnom obrazovanju
- nedostatak saradnje škole i roditelja sa poslodavcima
- nedovoljno reklamiranje deficitarnih zanimanja na nacionalnim televizijama
- nedovoljno promovisanje atraktivnosti srednjeg strucnog obrazovanja za učenike završnih razreda osnovne škole

3.2. Ključne snage i potencijane tačke

Prednosti koje dualni sistem obrazovanja donosi:

- Postiže se usklađenost obrazovne ponude sa potrebama privrede;
- kompanije su u prilici da obezbede deficitarne kadrove još tokom njihovog školovanja i time ostvare uštede u dodatnom osposobljavanju;
- učenici stiču znanja i veštine sa kojima će biti konkurentni na tržištu rada;
- troškovi za održavanje škola se racionalizuju uključivanjem lokalne privrede i
- obezbeđuje se rast zapošljavanja i umanjuje rizik od odliva mladih stručnjaka.

Koristi za preduzeća u dualnom sistemu obrazovanja

- Mogućnost za dolaženje do kompetentne radne snage
- Unapređena produktivnost i učinak
- Smanjeni troškovi uvođenja novih radnika u posao
- Smanjeni troškovi pronalaženja novih kadrova
- Manji rizik od pogrešnog raspoređivanja
- Promocija – društveno odgovorno ponašanje preduzeća

Obezbeđivanjem mesta za praksu u kompanijama učenicima je omogućeno ne samo da se obučavaju na savremenim mašinama na kakvima se danas zaista i radi, već i da se navikavaju na realnu radnu atmosferu kakvu ne mogu iskusiti ni u jednoj školskoj radionici. Po završetku škole učenik najčešće ostaje da radi u preduzeću u kojem je bio na praksi. Preduzeća će radije da ulože u učenika koga kroz praksu mogu da profilišu shodno svom poslovnom procesu, nego da sa tržišta rada uzimaju nekvalifikovanu osobu u čiju će prekvalifikaciju uložiti znatno više vremena i novca. Ono što posebno doprinosi boljem kvalitetu stručne prakse u modelu jesu mentor/instruktori u kompanijama koji su prošli pedagoško -didaktičke obuke za rad sa učenicima. Korsit za društvo ogleda se u tome što se radna snaga obrazuje u potpunosti u skladu sa potrebama privrede, pa je nezaposlenost manja.

4. Preporuke

Na osnovu informacija dobijenih iz anketa, intervjeta i diskusijom na fokus grupama, pokazalo se da bi preduzeća aktivnije učestvovala u procesu implementacije dualnog obrazovanja kada bi se:

- Izvršila racionalizacija srednjih stručnih škola prvenstveno u skladu sa potrebama privrede, tržišta rada i mogućnostima učenika
- izvršilo ukljucivanje poslodavaca u izradu i funkcionisanje programa plana rada u srednjim stručnim školama
- izvršilo povećanje kapaciteta zanatskih škola kao direktni odgovor na potrebe privrede – majstorsko obrazovanje
- izvršila modernizacija i razvoj stručne prakse i praktične nastave kako u srednjim školama i obrazovnim institucijama tako i u preduzećima i kompanijama u saradnji sa nadležnim ministarstvom i lokalnom samoupravom,
- organizovale radionice za osposobljavanje određenih srednje stručnih zanimanja u proizvodna zanimanja, koje bi pored postojećeg nastavničkog kadra upošljavale i vrhunske majstore (npr. penzionere) radi što boljeg razvoja profesionalne prakse i praktične nastave
- U lokalnim samoupravama organizovao rad službi za planiranje i razvoj obrazovanja.
- podsticala partnerstva na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou
- osiguralo prepoznavanje poslodavaca koji učestvuju u procesima sprovodjenja praktične nastave u svojim preduzećima

Izvori:

- Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, broj 55/2013) i
- Zakon o srednjoj školi („Službeni glasnik RS“, br. 50/92, 53/93 – dr. zakon, 67/93 – dr. zakon, 48/94 – dr. zakon, 24/96, 23/02, 25/02 – ispravka, 62/03 – dr. zakon, 64/03 – dr. zakon, 101/05 – dr. zakon i 72/09)
- Pravilnik o upisu učenika u srednju školu: („Službeni glasnik RS“, br. 41/14)
- Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 107/12)
- Dualno srednje strucno obrazovanje u Srbiji studija izvodljivosti